Тема: «Местоименисем»

Урок задачисем

- Местоименисен п.лтер.ш. =инчен ¸нлав парасси.
- Ачасен =ых¸нулл¸ =ыру ч.лхипе пуплевне аталантарасси.
- Кай¸ксене упрама, сыхлама в. рентесси.

Тупмалли юмахсем

- Х.л.н – =ёв.н к.р.кпе?
- Алёсёр – урасёр п\рт лартать?
- Х.лле х.л.пех .=лет: =улла хёяккён выртать?
- В.=ет –ч.нмест: выртать –ч.нмест: вилсен – шавлать?
- Павёлпа Савёл ёмёртса чупа==.?
- Шурё хирте шур куян чупать: й.р. курёнмасть?
- +унатлё – в.=еймест: ури =ук –хуса =итме =ук
- К.леткинчен х\ри вёрём?
- Сип-сив. те – тим.р мар: =ап-=утё та – т.к.р мар?

В¸й¸ «В.=не туп»

- Кашни килтех мана
- +ынсем =уллен к.те==.:
- «Килсем, пулсам х¸на,
- Ем-еш.л чиперкке=.м!»
- Пин =¸лт¸р, пин ш¸р=а
- Туратсенчен =ака==.,
- Карталанса т¸рса
- Юрла==. те ташла==.,
- Пырат¸п х¸нана,
- Ч.нме к¸на эс т¸р¸ш
- Пур йыв¸= та мана
- ¨мсан. , эп. - …

- Шартлама сив.ре
- +ур¸лать п.рене,
- Кастарса =ил в.рет,
- Пас в.=се =.кленет
- +ук, лармасть х¸раса,
- Чим-чим кай¸к =\рет,
- В¸л апат шыраса
- +ул =инче сиккелет,
- Урипе чавкалать,
- С¸мсипе с¸хкалать,
- - Пур-ши тыр¸ п.рчи? –
- Тет пуль п.ч.к …

- Т.л пулан ¸на та=та та:
- В¸рманта, садра, хирте
- Ытарми п¸хса т¸рат¸н
- Ун =ине эс ин=етрен,
- Кам-ши, кам сая ярать-ши
- +ав¸н чухл. сах¸ра?
- Кам =ут =¸лт¸рсем т¸ка
- Ыв=¸н-ыв=¸н таврара?
- Чей .=мешк.н, тен, пит тутл¸-
- Талккишпех выртать шап-шур
- Ачасем п.лсем.р, шутл¸р:
- Сах¸рах- ши в¸л е …?

- Кант¸к пек п¸ра ч.рет.п
- Урл¸-пирл., й¸р та яр,
- +авра =ил пек вирх.нет.п-
- Х.л сивви халь ним те мар,
- Яр¸нат¸п, =авр¸нат¸п
- Малалла та каялла,
- ¨м¸ртат¸п, ытк¸нат¸п:
- Эй, тус-тант¸ш, х¸вала!
- В.лт те в.лт умран ирте==.
- М¸н +авал кукри-унки…
- +ырла пек с¸нсем =и=е==.,
- Й¸лт та ялт ялтрать …

- Кант¸кран =.рле с¸нать,
- Ил.ртет сар шевлипе
- П.л.т ев.р яр¸нать
- Пар¸с карн¸ ким.пе,
- К.вентелл. х.р хитре,
- В¸л ¸на =\рет ¸на лартса
- Ыв¸нмасть-ши ин=етре
- +¸лт¸ра =ул к¸тартса?
- Х¸й патне тек ил.ртет,
- Эп манат¸п ый¸ха,
- Т\пене в.=ес килет-
- Тинкерет.п …

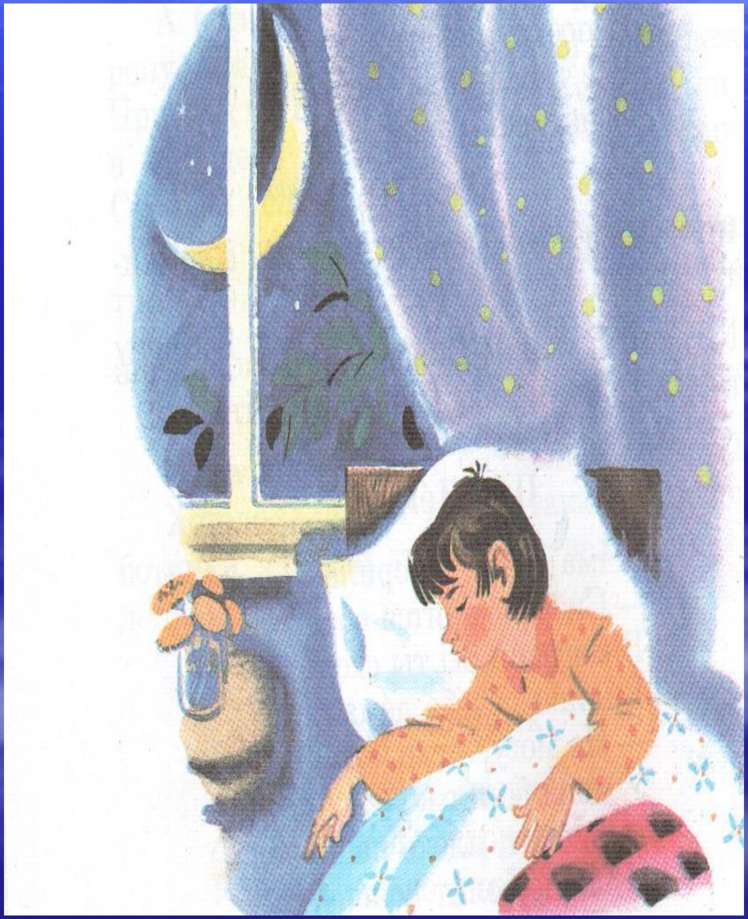

Хуравсем

Х.л ытам.нче

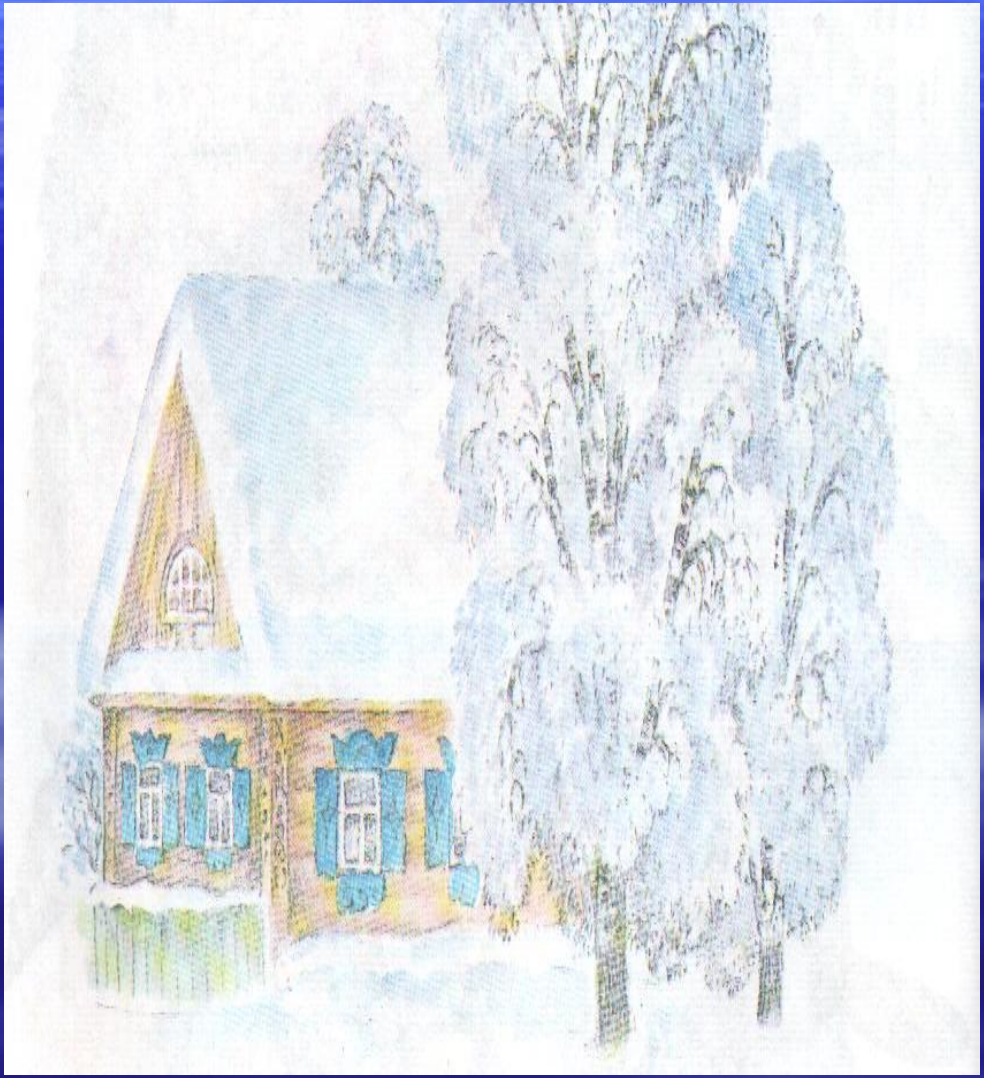

Çаппа-çара йывăççем
шавламасăр лараççĕ.
Пас айĕнчи туратсем
темле мăннăн курнаççĕ.

Унта-кунта кĕрт çинче
тилĕ чупни палăрать.
Сукмак пекки пур çĕрте
йĕлтĕр йĕрри тăсăлать.

Х.ллехи вёйё -кулё

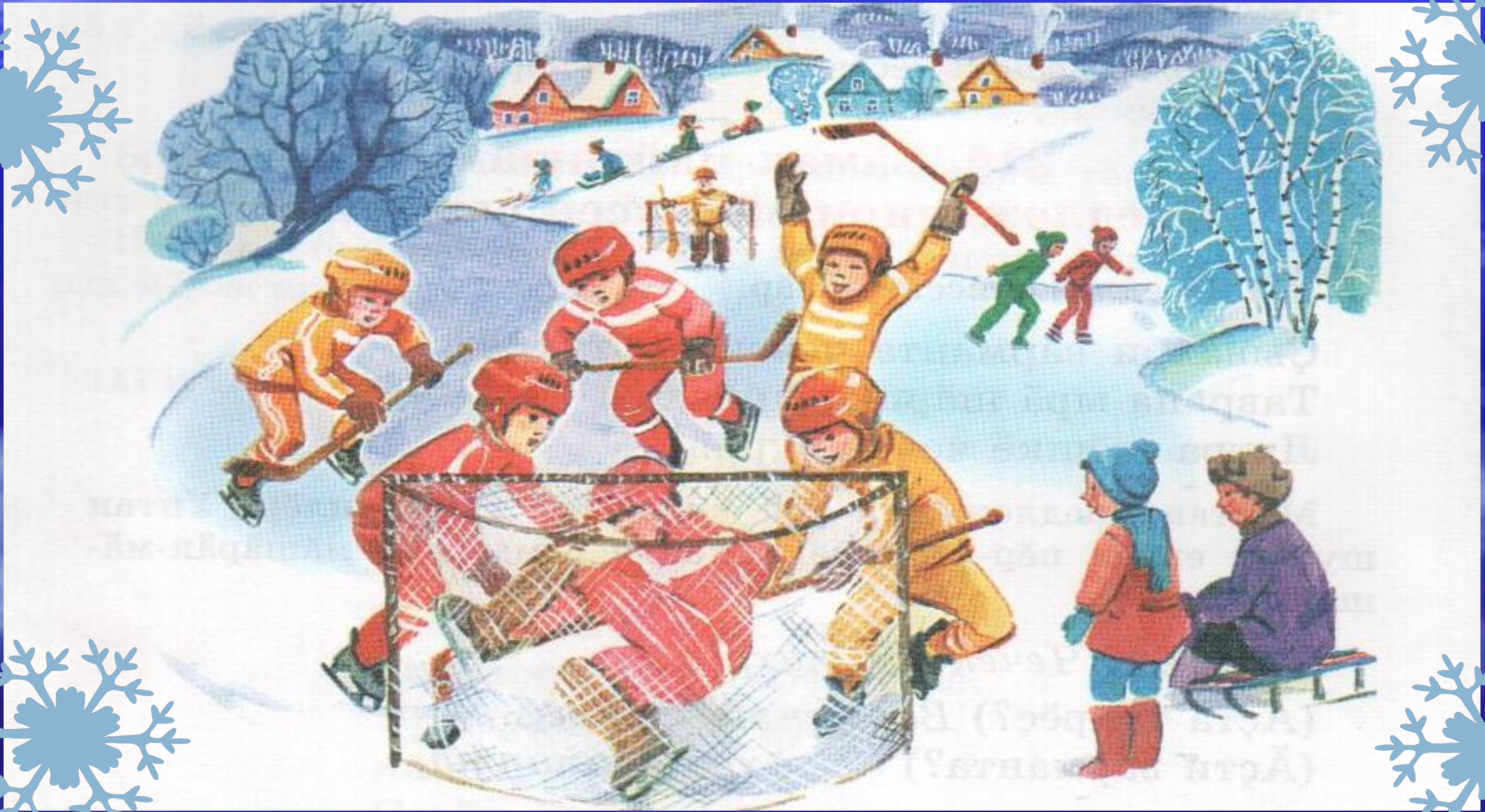

Хӗл илемӗ.

Хӗл илемӗ — шурӑ юрӗ
кунсерен пӗр вӗҫӗм ҫурӗ.
Капӑрланчӗ ялӗ, хирӗ
витнӗҫем мерчен кавирӗ.
Урамра ав ырӑ пулӑм —
янӑрарӗ вӑйӑ-кулӑ.
Савӑн, харсӑр ҫамрӑк йышӑм,
малтанхи юра эс йышӑн!

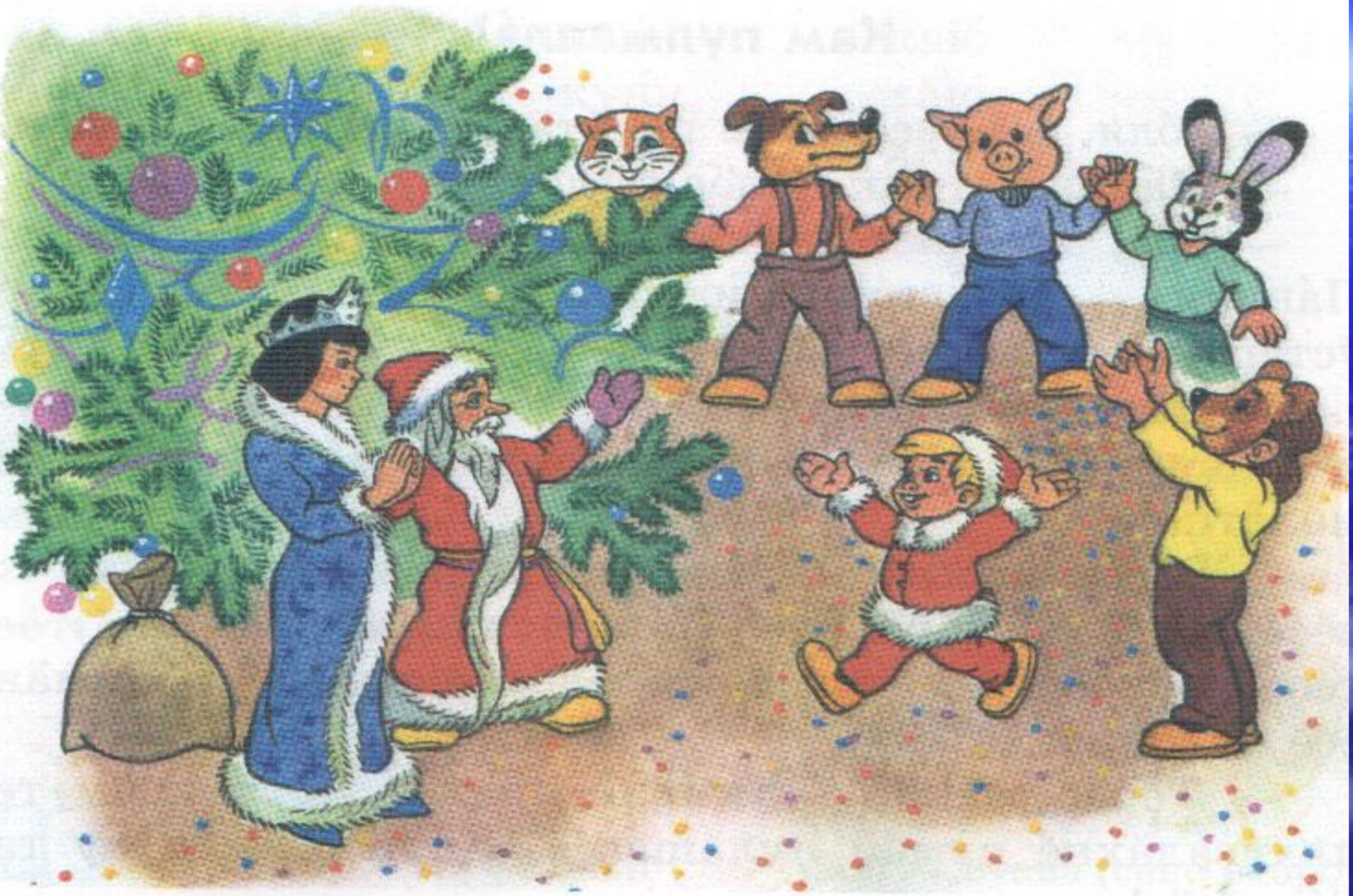

Кёрлач--январь

Çулталăкăн пĕрремĕш уйăхĕ — январь (чăвашсем ăна мăн кăрлач тенĕ) шурă тĕспе пуян. Йĕритавра юр сарăлса выртать. Кун вăрăмлана пуçлани паллах мар-ха: час çутăлмасть, кун çути питĕ кĕске, хăвăртах кас пулса ларать.

Январьте сивĕсем çине-çинех пулаççĕ. Уйрăмах уяр кунсенче вăйлă сивĕ шатăртаттарать. Улма-çырла йывăçĕсене чылай пĕтерет вăл, вăрманти йывăçсене сиенлет.

Кăрлач уйăхĕнче ăшăрах кунсем те килеççĕ. Ун чухне юр нумай çăвать. Уйăх вĕçнелле вăрманта юр ăшне пилĕк таран путса анатăн, йĕлтĕрсĕр çӳреме май çук унта. Çамрăк йывăççем, туратсем тата çӳллĕ тункатасем тĕлĕнмелле шурă купасем пулнă: пĕрисем упа пек, теприсем мулкач пек, хăш-пĕрисем Хĕл Мучи пек курăнаççĕ. Хыр-чăрăш вăрманĕсенче сухăр шăрши çуллахи кунсене аса илтерет. Унта кайăксем те ытларах пурăнаççĕ, хыр-чăрăш йĕкелĕсенчи вăрăсене юратса çиеççĕ вĕсем. Карăксемпе ăсансем те, пăчăрсем те ку вырăнсене кăмăлласçĕ.

Çак уйăх пирки ваттисем çапла каланă:

— Январĕн 21-мĕшĕнче çил кăнтăр енчен вĕрсен çу шăрăх пуласса кĕт.

— Январĕн 23-мĕшĕнче улăм е утă урине пас тытсан çу йĕпе те сивĕ килет.

— Январĕн 24-мĕшĕнче ăшă пулсан çуркунне иртерех килет.

Январь уйăхне хĕл варри теççĕ.

Халёх сёнанинчен

Хĕл тăманлă пулсан, çу çумăрлă пулать.
Хĕлле çĕрле пас тытсан çав кун юр çумасть.
Выльăх урисем вырăнĕнче юр ирĕлсен ăшă пулать.
Юр çинчи улăм пĕрчи юр ăшне путсан уйăхран юр каять.
Хĕлле тан шывĕ тапсассăн — çулла йĕпе пулать, шыв чаксассăн — çулла уяр пулать.
Хĕвел хĕлле ура ярсан — сивĕ пулать, хӳреленсен — тăман тухать.

Уйăпсем.

Уйăпсем, уйăпсем!
Ма сивве юрататăр?
Юр ӳксен,
сивĕтсен
каялла таврăнатăр.

Пилешсем, палансем,
катăркас çырлисем —
сирĕн тутлă апатăр.
Хĕрлĕ мăйлăскерсем,
куçăма йăпататăр.

Уйăпсем, уйăпсем!
Ăшăран ма таратăр?
Хĕл иртсен,
çур çитсен
çурçĕре ăсанатăр.

Ю. Петров-Вирьял.

Местоименисен в.=лен.в.

Падежсем	Пĕррелле хисеп	Нумайлă хисеп
Тĕп	*эпĕ* (*эп*)	*эпир* (*эпĕр*)
Камăнлăх	*ман*-ăн (*ман*)	*пир*-ĕн
Пару	*ман*-а	*пир*-е
Вырăн	*ман*-ра	*пир*-те, *пирĕн*-те
Туху	*ман*-ран	*пир*-тен, *пирĕн*-тен
Пĕрлелĕх	*ман*-па	*пирĕн*-пе
Çуклăх	*ман*-сăр	*пирĕн*-сĕр
Пирке	*ман*-шăн	*пирĕн*-шĕн

Падежсем	Пĕррелле хисеп	Нумайлă хисеп
Тĕп	*вăл*	*вĕ*-сем
Камăнлăх	*ун*-ăн	*вĕ*-сен
Пару	*ăн*-а	*вĕ*-сен-е
Вырăн	*ун*-ра	*вĕ*-сен-че
Туху	*ун*-ран	*вĕ*-сен-чен
Пĕрлелĕх	*ун*-па	*вĕ*-сем-пе
Çуклăх	*ун*-сăр	*вĕ*-сем-сĕр
Пирке	*ун*-шăн	*вĕ*-сем-шĕн

Тепре т.л пуличчен!